

PLA DE MUSEUS. DOCUMENT DE TREBALL 2015-2025 (16/09/2015)

Comentaris, preguntes i propostes de CRAC

La presentació d'un document de treball sobre la planificació dels museus de Catalunya per un període de deu anys és, sens dubte, una iniciativa positiva del Departament de Cultura. Fa una anàlisi de la situació dels darrers anys, exposa les experiències recents a diversos països, proposa una sèrie de canvis legislatius i organitzatius i determina els instruments perquè aquests es duguin a terme. Dels continguts en destaquem: una nova Llei de Museus de Catalunya, noves formes de finançament dels museus catalans, creació de la Mancomunitat de Museus per el treball conjunt i unificat de les diverses administracions públiques, reforma de la Junta de Museus, diverses mesures per ampliar i crear museus.

Quant als professionals específics de l'àmbit, un dels temes que ens concerneix directament, el document parla de nous perfils necessaris per a unes organitzacions que han de canviar i d'una sèrie de mesures concretes relatives als processos de selecció, mobilitat i formació, així com d'una estreta col·laboració amb les associacions professionals, universitats i empreses per conèixer els actors d'aquest sector i els serveis que poden oferir. Al mateix temps, preveu la participació de professionals en els òrgans assessors com els consells i juntes amb l'objectiu de vertebrar les seves iniciatives. Finalment, planteja la necessitat de fomentar la interacció amb les universitats, associacions i empreses per a l'adaptació dels seus professionals als nous reptes, per promoure la formació, la deontologia i la millora de la pràctica laboral.

En aquest sentit, el document reconeix el paper de les associacions del sector dels museus i patrimoni a Catalunya, incloent entre d'altres el de Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya (CRAC), i proposa un treball conjunt per difondre les bones pràctiques en el treball i en la selecció del personal, per aconseguir un reconeixement del sector i una millora de les condicions de treball dels professionals, tot facilitant la seva mobilitat (p. 121 i ss). A més, té en compte que bona part dels serveis en els museus han estat externalitzats en els darrers anys i que existeix un sector de professionals i empreses de l'àmbit privat als quals caldrà donar suport atès el seu paper rellevant.

El document intenta diferenciar, en la nova organització, els papers respectius de la Direcció general d'arxius, biblioteques, museus i patrimoni, dedicada principalment a la definició de polítiques, proposició de normativa, avaluació de programes de les institucions nacionals i coordinació dels òrgans assessors i consultius, i de l'Agència catalana del patrimoni cultural que, a més de proveir serveis, gestiona i executa els programes de la primera, especialment les polítiques de conservació i del Centre de

Restauració de Béns Mobles, la gestió dels dipòsits o reserves nacionals, així com dels arxius arqueològics i la gestió de la col·lecció nacional d'art.

Pel que fa a la conservació-restauració, el document insisteix en l'articulació de polítiques actives de conservació preventiva i proposa que tots els museus catalans es dotin d'un Pla de Conservació Preventiva en el termini de cinc anys (p. 55). El rol de la Generalitat serà el de promoure la formació dels tècnics, donar subvencions per aconseguir l'objectiu i assessorar mitjançant el CRBMC i a través dels Museus Nacionals en els cas dels museus de les xarxes.

Des del nostre punt de vista, es troba a faltar concreció en els objectius i criteris que haurien de presidir la selecció de professionals dels museus públics. En aquest sentit, per exemple, no s'aclareix si es pretén mantenir vigent, revisar o derogar el decret que regula el personal tècnic i directiu de museus (232/2001, de 28 d'agost) que, de fet, desenvolupa la vigent Llei de Museus com ho fan d'altres decrets que tampoc es mencionen. En l'anàlisi i diagnòstic de la situació actual, només es parla de "contractes laborals" (p. 10) i sorprèn el silenci sobre l'existència de personal funcionari en les diverses administracions. Esperem que l'objectiu del Departament de Cultura no sigui el d'eliminar progressivament la funció pública en l'àmbit de la cultura i, més concretament, del patrimoni i dels museus. Una opció que, malauradament, podria disminuir les garanties en els processos de selecció i afavorir, per contra, les dinàmiques de discrecionalitat política i clientelisme en el reclutament del personal.

En tot cas, CRAC reclama la seva participació activa en el text de la nova Llei de Museus per tal que s'hi contempli explícitament la figura del conservador-restaurador com a tècnic de museus i que es reconeguin la seva formació i funcions específiques.

Tampoc es precisa en el document de treball la voluntat de tenir un sistema d'adjudicació de les feines i subvencions de conservació-restauració a través de concursos públics i oberts amb comissions d'adjudicació on es garanteixin criteris objectius i independents, una premissa imprescindible per a la supervivència del sector privat de professionals i empreses.

Per altra banda, quan es parla de nous perfils professionals que hauran d'assumir funcions en el nou Pla, no s'aborda la situació de la plantilla mínima de tècnics del CRBMC i de la possibilitat de convocar concursos per a places de tècnics, ni es parla de cap sistema obert per a la contractació de conservadors-restauradors externs davant les noves funcions que se li adjudiquen en relació amb el Fons d'Art, l'àrea de conservació i restauració de les reserves nacionals d'art, la impulsió de la política de conservació-restauració i dels programes de conservació preventiva dels museus catalans. CRAC ha sol·licitat repetidament a l'administració de la Generalitat d'establir un registre, consultable i actualitzable a internet, de professionals de la conservació-restauració que puguin optar a concursos de projectes de conservació-restauració i que permeti garantir la igualtat d'oportunitats. Potser en el marc de l'elaboració del Llibre blanc sobre empreses i nous professionals, que es menciona en el document de treball, es podria incloure la nostra proposta en la qual CRAC està disposada a col·laborar.

Tampoc no es menciona el fet que la majoria de petits museus de Catalunya no tenen en plantilla cap conservador-restaurador que pugui garantir l'estabilitat de la col·lecció, mantenir les condicions i mesures establertes en el pla de conservació preventiva,

determinar si l'estat de conservació dels objectes comporta algun risc o informar si es pot prestar un objecte, tenir judici crític per avaluar una proposta d'intervenció, etc. Unes tasques diàries, entre moltes altres, que no pot fer un professional extern de manera puntual sense tenir un coneixement de la col·lecció, dels seus moviments i de l'entorn, basant-se en el que hagi pogut veure el curador o la direcció del museu. Cal tenir en compte que la figura del conservador-restaurador territorial tampoc no existeix i que ni el CRBMC ni els Museus Nacionals que encapçalen les xarxes no poden assumir aquest rol imprescindible de seguiment continuat. En aquest sentit, reclamem que el perfil del conservador-restaurador formi part de l'equip de gestió dels Serveis d'Atenció a Museus (SAM) que prestaran serveis a cadascuna de les xarxes de museus. Volem aclarir que la disciplina de la conservació preventiva està inclosa en la formació dels conservadors-restauradors, que forma part de les seves tasques en la definició de l'ICOM aprovada internacionalment i del codi de deontologia professional de la confederació europea d'associacions professionals de conservadors-restauradors (ECCO).

En l'apartat sobre el paper dels museus a la Catalunya del s. XXI (p. 39 i ss), es tracta el tema de la investigació com una de les funcions ja consolidades. Un error clar de diagnòstic atès que aquesta no és la situació en la majoria dels museus catalans que no estan sempre al nivell que correspondria en un país de l'Europa occidental. En alguns museus, petits o grans, s'ha produït un retrocés pel que fa al capital humà amb competències de recerca, tant pel que fa al volum com a la qualificació i al rendiment, però també a l'equipament d'instrumental científic, en part per les retallades pressupostàries, però també, en part, pels canvis de prioritats en les estratègies de direcció. Es defineixen els museus com "institucions generadores i dipositàries de coneixement", es considera que "el sistema científic hauria de reconèixer la capacitat dels museus com a unitats de base del sistema científic" i s'afegeix que els equips directius de museus hauran d'articular els projectes científics complexos sotmetent-los a l'avaluació del conjunt del sistema científic. Un tipus d'avaluació que caldria explicitar, perquè als tècnics dels museus de la Generalitat no se'ls avalua la producció científica, ni existeix cap sistema d'incentivació, requalificació i reconeixement dels mèrits de recerca i actualització dels coneixements, com sí que existeix per exemple en el món universitari o a la Diputació de Barcelona. Caldria començar per revisar el sistema de reclutament dels tècnics i reconsiderar les seves funcions dins dels organigrames dels museus. No és suficient d'obrir les portes dels museus als investigadors de les universitats, cal que en les plantilles dels museus hi hagi tècnics amb el perfil adient per a la interlocució i la cooperació amb els imprescindibles investigadors externs.

Els conservadors-restauradors volem reivindicar, en aquest sentit, el nostre paper en la recerca dins dels museus, atès que la proposta de conservació-restauració comporta necessàriament un estudi material i tècnic exhaustiu dels objectes que aporta valuosos coneixements sobre els processos creatius, història de l'objecte, etc. L'examen i l'anàlisi científics requereixen un treball interdisciplinari de professionals especialitzats i qualificats en uns centres equipats i laboratoris amb recursos on es puguin determinar tant els materials constitutius dels objectes com els que s'hi hagin d'afegir en els tractaments o que hi estiguin en contacte en els embalatges i sistemes expositius. Aquesta investigació intrínseca de la disciplina de conservació-restauració és, al mateix temps, generadora permanent de projectes de recerca i de propostes de creació interpretativa, museològiques i museogràfiques, de les col·leccions dels museus. Paradoxalment, en els darrers temps, ha estat especialment flagrant la disminució de

curadors de col·leccions i conservadors-restauradors especialitzats, així com la manca de científics del patrimoni (químics, físics, biòlegs, enginyers, geòlegs...) en les plantilles dels museus, la reducció de publicacions interdisciplinàries i el menysteniment del paper central dels tècnics especialitzats de museus en el funcionament i organigrama de les nostres institucions patrimonials.

La voluntat d'interacció de la Generalitat amb les associacions de professionals s'hauria de concretar amb la inclusió de conservadors-restauradors en els òrgans assessors, consultius i coordinadors com la Junta de Museus de Catalunya, la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació i els consells nacionals del patrimoni. La incorporació d'experts independents i d'investigadors universitaris beneficiarà la independència de criteri i la qualificació científica d'aquests òrgans. El document preveu un augment dels vocals representants de l'Arxiu Nacional de Catalunya, de la Biblioteca Nacional i dels Museus Nacionals que no hauria de comportar una disminució percentual dels experts independents que son nomenats per la seva reconeguda competència en cada especialitat.

En les propostes estratègiques del nou Pla i dins del sistema de museus, és especialment xocant la creació de nous equipaments. Per bé que s'inscriguin en un marc de cooperació interinstitucional com diu el document, atesos els actuals i persistents problemes de finançament dels museus tant nacionals com locals, ens preguntem per què àmbits com la fotografia o l'arquitectura no podrien ser assumits per museus ja existents, dotant-los del personal i recursos suficients. Cal aplaudir, en canvi, la reclamació per part del Departament de Cultura d'una política d'adquisicions escrita a tots aquells museus que vulguin accedir al nou Fons nacional per a l'adquisició de béns culturals; un esforç de reflexió i previsió necessaris per aconseguir cobrir les llacunes existents, evitar duplicitats o fer inversions arbitràries. Precisament, pel que fa a la necessitat d'evitar duplicitats i garantir que no quedin àmbits desatesos, caldrà corregir la situació actual en el sector de l'art contemporani, racionalitzant i concertant les polítiques d'adquisicions de centres que tenen competències convergents o solapades com el MACBA i altres museus d'art contemporani, la Filmoteca de Catalunya, el CCCB o els centres d'arts visuals, incloent el MNAC que, d'acord amb la política actual, també cobreix aquest període.

En general, el document de treball conté moltes declaracions de bones intencions, però afina poc en l'anàlisi de la situació actual del sector i desenvolupa un discurs en bona part retòric, genèric i sovint reiteratiu. Guanyaria substancialment, doncs, si fos més breu i concret en totes les especificitats dels museus i dels professionals que hi treballen.

És amb l'ànim de contribuir al debat i aportar propostes i idees al nou Pla de Museus que difonem, des de CRAC, aquest document que ha estat aprovat per la seva junta directiva. Agraïm a l'AMC la iniciativa de convocar un debat obert i de convidar a tots els nostres socis i les nostres sòcies a participar-hi.

La Junta directiva de CRAC

Dilluns 14 de setembre de 2015